

Тема 6. Українські землі у складі Речі Посполитої в другій половині XVI ст.

<i>Люблінська унія 1 липня 1569 р.</i>	
<i>Причини</i>	Занепад Великого Литовського князівства. Внаслідок Лівонської війни з Московщиною (1558-1583рр.) воно опинилося на межі воєнної катастрофи і змушене було піти на поступки Польщі. Загострення суперечностей між магнатською верхівкою і шляхтою
<i>Зміст</i>	Польща і Литва об'єдналися у федеративну державу – Річ Посполиту («Республіка») з єдиним королем, сеймом, грошовою системою, релігією. Литва отримала автономію (свій уряд, військо, законодавство, суд). Українські землі переходили під владу безпосередньо Польщі.
<i>Наслідки</i>	У рамках однієї держави об'єдналася більшість українських земель; зріс вплив культури Західної Європи; залучення до нових форм соціального та політичного життя (шляхетська демократія, міське самоврядування); полонізація та денаціоналізація української верхівки; погіршення становища селянства. Зберігається законодавство - Литовські статuti 1529 і 1566 рр. Зберігається адміністративний устрій та діловодство руською мовою.

Становий поділ українського суспільства

<i>Стани</i>		<i>Особливості становища</i>
Шляхта	<i>Князі</i>	Найзаможніша частина шляхти, титулована знать, до якої належали нащадки удільних князів.
	<i>Пани, магнати</i>	Заможна шляхта, яка не мала князівських титулів, але відрізнялася давністю роду, спадковим землеволодінням і певними привілеями.
	<i>Зем'яни</i>	Середня військово-службова шляхта, яка здобула шляхетство і право спадкового землеволодіння за військову службу
	<i>Бояри</i>	Залежала від князів і панів, відбували військову службу, виконували різноманітні доручення. Володіли землями за умовами виконання служби.

<i>Духовенство</i>		Окремий стан, що становив майже десяту частину населення, не підлягав світському суду. Поділявся на верхівку і рядових священнослужителів. Православне, католицьке, уніатське.
Міщани	<i>Патриціат</i>	Найзаможніша частина населення міст, купці та ремісники-майстри
	<i>Бюргерство</i>	Середня за рівнем заможності частина міського населення
	<i>Плебс</i>	Міські низи, дрібні ремісники й торговці.
<i>Козацтво</i>		Особливий суспільний стан населення з певними правами і привілеями, мав власний адміністративно-територіальний устрій та військово-політичну організацію
Селяни	<i>Слуги</i>	Особисто вільні селяни, які перебували на службі, отримуючи за це земельні наділи.
	<i>Чиншові</i>	Особисто вільні та економічно незалежні селяни, які сплачували державі данину (чинш) натурою або грошима
	<i>Тяглі</i>	Селяни, які не мали власної землі, а за користування нею були зобов'язані виконувати відробіткову повинність зі своїм тяглом (робочою худобою).
	<i>Кріпаки</i>	Особисто залежні безземельні селяни, які втратили право переходу до іншого пана, право на самоврядування. Основною повинністю була панщина. Кріпацтво юридично оформлено Литовськими Статутами (1529р., 1566 р., 1588р.)

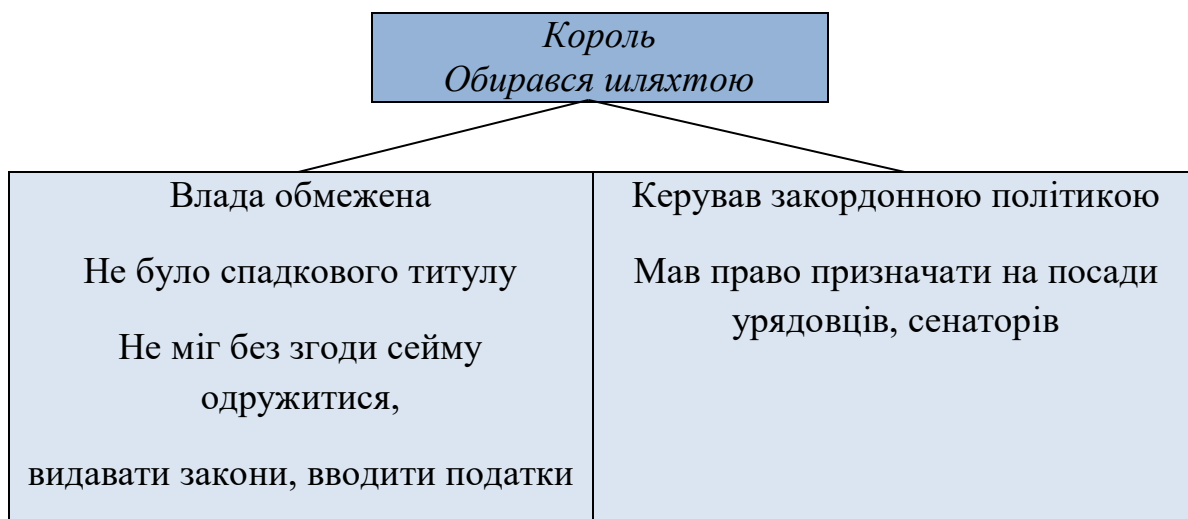
Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Речі Посполитої

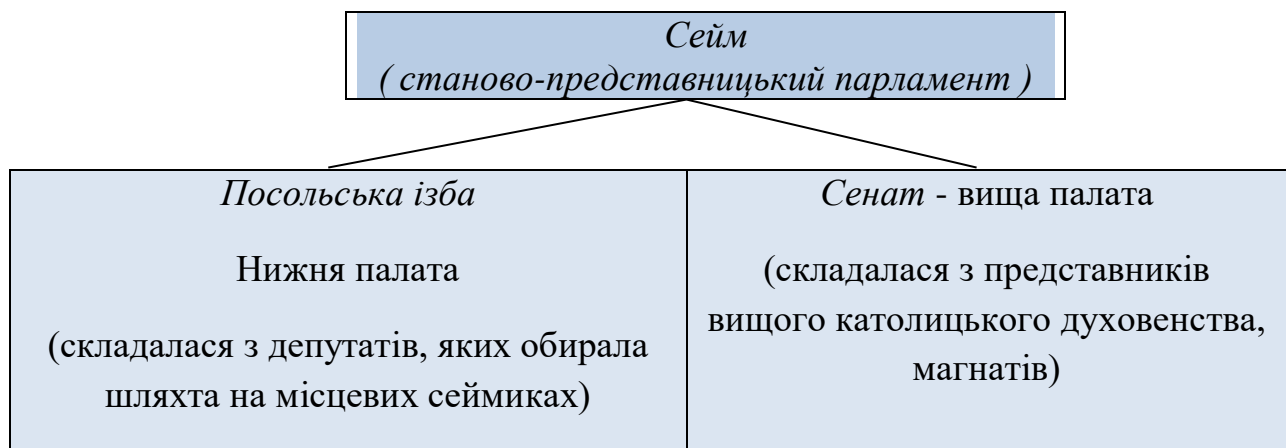
<i>Воєводства, на чолі з воєводами</i>						
Руське (Львів)	Бельське (Белз)	Підляське (Дорогочин)	Волинське (Луцьк)	Брацлавське (Брацлав)	Київське (Київ)	Подільське (Камянець)

Господарське життя в Україні

<i>Міста</i>	<i>Ремесло</i>	<i>Сільське господарство</i>	<i>Торгівля</i>
<p>Приватні та державні.</p> <p>Магдебурзьке право (XIV ст.) – право міст на самоврядування. Заможні міщани обирали магістрат (орган міського самоуправління, що здійснював адміністративно-судові функції). Лава (війт) – кримінальний суд. Рада (бурмістр) – адміністративний орган, суд у цивільних справах.</p>	<p>Поглиблюється спеціалізація ремісництва. Існувало близько 200 ремісничих спеціальностей. Для захисту своїх інтересів і регулювання виробництва ремісники об'єднувалися в цехи (XIV ст.). Православні українці не мали можливості вступити в цехи. Позацехових ремісників називали партачами</p>	<p>Форми землеволодіння: королівське, магнатське, шляхетське, церковне, козацьке, селянське. У XV ст. в Європі зростають ціни на худобу і зерно. Істотного розвитку набуває тваринництво і виробництво зерна. З'являються фільварки (багатогалузеві господарства, засновані на панщині та спрямоване на ринок).</p>	<p>Активізація розвитку торгівлі. Базари, ярмарки, торги. Активізується експорт зерна з українських земель до європейських країн. Через Львів проходив єдиний для Європи торговельний шлях зі Сходом.</p>

Політичний устрій Речі Посполитої

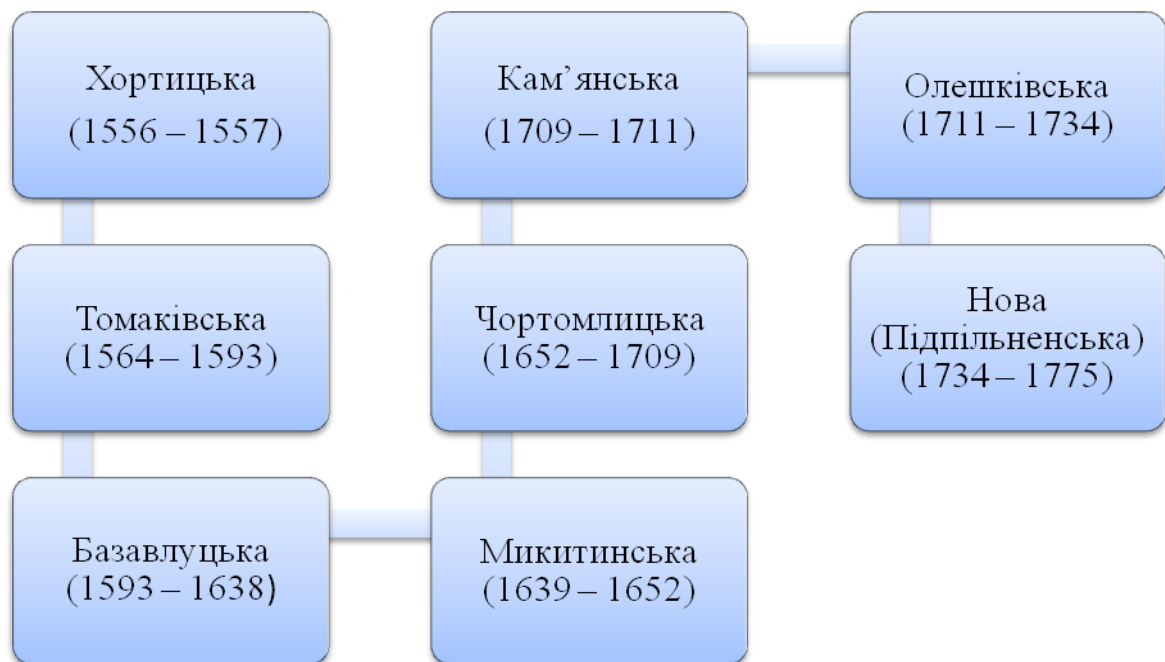

Виникнення Запорізької Січі

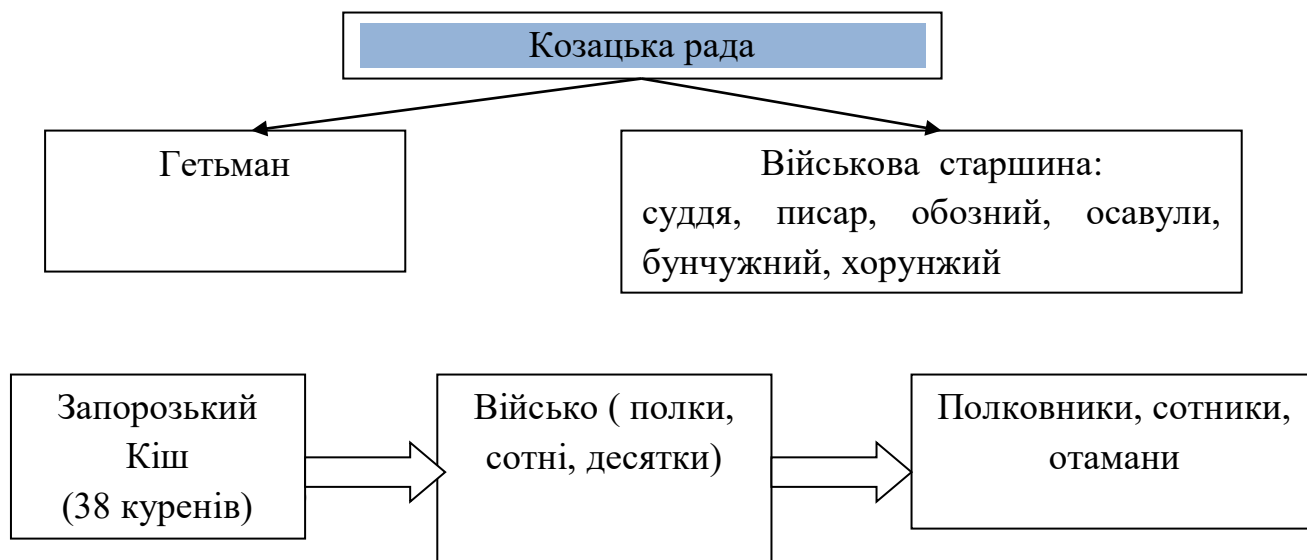
Запорізька Січ
Заснування у 1556 р. Дмитром Вишневецьким

Військово-політична організація українського козацтва, яка виникла внаслідок колонізації Середнього та Нижнього Подніпров'я. Назва походить від способу захисту поселень («засіки»).

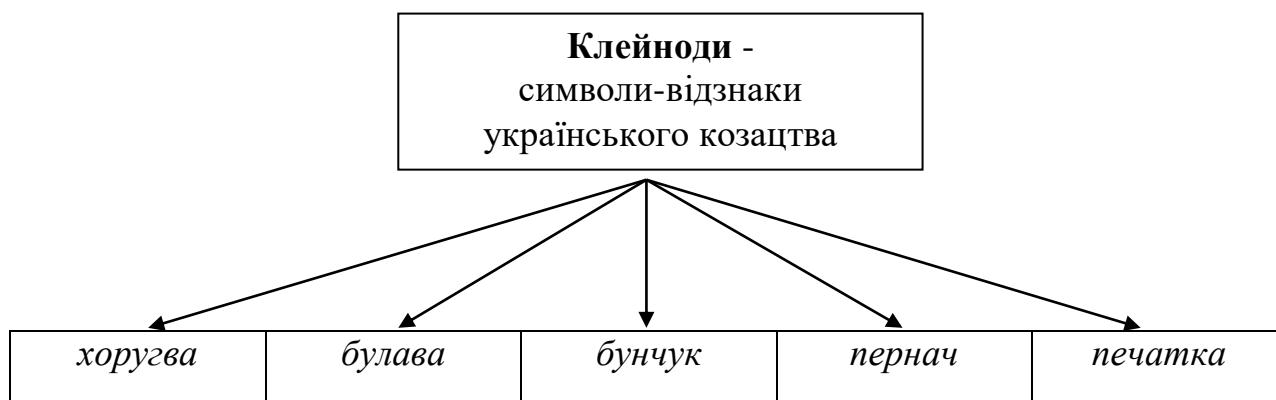
Особлива форма державності з переважаючим розвитком військової сфери, виникла не на етнічній, а на морально-психологічній основі

Політичний, адміністративний і військовий устрій Запорозької Січі

Козацька старшина – привілейована верхівка українського козацтва, його військовий та адміністративно-політичний керівний склад.

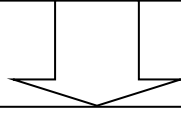
Утворення реєстрового козацтва

Реєстрове козацтво - частина українського козацтва, яка перебувала на державній військовій службі. Козаки записувалися до спеціальних списків-реєстрів, що було основою для визначення державою їхніх прав і привілеїв

- 1524 р. – перша спроба польського короля Сигізмунда I не реалізована
- 1572 року за короля Сигізмунда II Августа набрано 300 осіб до реєстру
- 1578 року за Стефана Баторія реєстр збільшено до 500 осіб, потім — до 600 козаків

- були незалежними від місцевої адміністрації,
- звільнялися від сплати податків
- володіли містечком Трахтемирів (з монастирем і землями до Чигирини для зимових квартир, арсеналу, шпиталю)

Братства – національно-релігійні громадські організації українських православних міщан у XVI – XVIII ст. Виникають в 40-х роках XVI ст. у Львові (Благовіщенське, Миколаївське, Успенське)

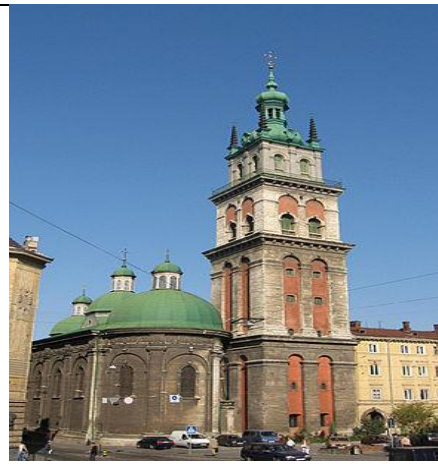

- Виступали проти засилля духівництва в суспільному житті
- За право міських громад брати участь в управлінні церковними справами
- Протестували проти обмеження прав православних ремісників
- Сприяли розвитку української культури, шкільництва
- Опікувалися церквами
- **При Львівському братстві у 1586 р. заснована перша слов'яно-греко-латинська школа**

<i>Берестейська церковна унія 1596р.</i>	
<i>Причини</i>	Католицька церква намагалася розширити свій вплив на Схід, об'єднати католиків і православних під егідою Папи Римського. Православні ієрархи (Іпатій Потій, Кирило Терлецький) хотіли позбутися залежності від братств, досягти рівності з католиками, оздоровити церкву в цілому. Влада Речі Посполитої вважала, що єдина віра зміцнює державу.
<i>Зміст</i>	Прийняття католицьких догматів. Визнання зверхності Папи Римського. Збереження православної обрядовості, юліанського календаря, церковнослов'янської мови, виборність митрополитів та єпископів, звільнення від податків, надання міст в Сенаті, право займати державні посади, підпорядкування братств єпископам.
<i>Наслідки</i>	Утворились Українська греко-католицька церква. Погіршилось становище православної церкви, яка шукали підтримки серед міщан, козацтва. Фактичного зрівняння між католиками та уніатами не відбулося. В українському суспільстві загострилось протистояння на ґрунті віросповідання.

Церковне життя у першій половині XVII ст.

<i>Греко-католицька</i>	<i>Православна церква</i>
<p>Підтримка польської влади і Папи Римського</p> <p>Збільшується чисельність греко-католиків</p> <p>Зміцнення церкви за роки діяльності митрополитів Іпатія Потія (1600-1613) і Йосифа-Вельямина Рутського (1613-1637)</p> <p>В 30-х роках XVII ст. становище ускладнилось через спроби польської влади піти на діалог з православною церквою</p>	<p>Послаблення через перехід до унії київського митрополита М.Рогози та більшості єпископів</p> <p>Спиралась на підтримку єпископів львівського Балабана та перемишльського Копистенського, князя В.К.Острозького та гетьмана П.Конашевича-Сагайдачного.</p> <p>1620 р. – єрусалимський патріарх Феофан відновив Київську православну митрополію</p> <p>1632 р. – польський король Владислав IV підписав «Пункти заспокоєння руського народу», за якими офіційно визнано існування православної церкви. Митрополічу кафедру посів Петро Могила.</p>
<div style="display: flex; align-items: center;"> <div> <p style="text-align: center;"><i>Іпатій Потій</i></p> <p style="text-align: center;">Митрополит української греко-католицької церкви 1599-1613 рр., «батько унії».</p> <ul style="list-style-type: none"> • Розбудовуючи уніатську Церкву, переслідував своїх православних опонентів, не зупиняючись і перед проявами фізичного насильства • Залучав до унії духовенство і шляхту • Заснував у Вільно першу греко-католицьку семінарію та школу в Бересті </div> </div>	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div> <p style="text-align: center;"><i>Петро Могила</i></p> <p style="text-align: center;">Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі (1632 – 1647 рр.)</p> <p style="text-align: center;">Здійснив реформу церкви, яка передбачала сувору дисципліну духовенства.</p> <ul style="list-style-type: none"> • У богослужінні запроваджено українську мову замість церковнослов'янської • Обмежено право магнатів втручатися в церковні справи • Оновлено православні книжки • Поверталось майно православної церкви • Відновлення духовних святинь (реставрація Софійського собору) • Відкрив Лаврську школу (1631 р.), яка була об'єднана з братською - Києво-Братська колегія (1632 р.) </div> </div>

36

Церква Зішестя Святого Духа в Потеличі. 1502

Ансамбль Успенської церкви у Львові : церква Успіння.1591-1629рр

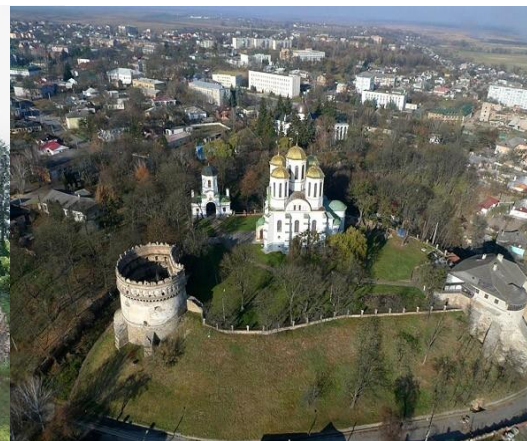
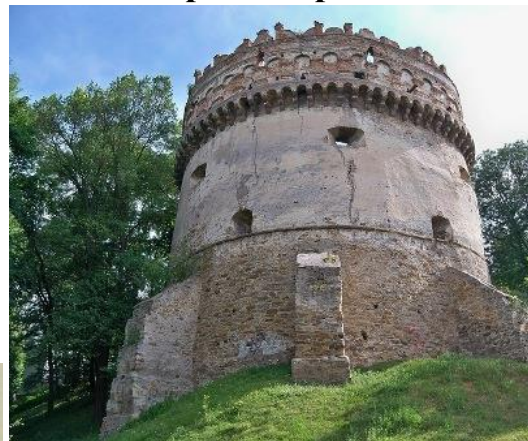
Ансамбль площі Ринок у львові: Чорна Кам'яниця. Кінець 16 ст. (3а); будинок Корнякта. 1580 р. (3б)

Ікона "Успіння Богородиці". 1547 р. О. Горошкович.

Мініатюри Пересопницького Євангелія. 1556-1561 рр.

Острозький замок. Кругла (Нова) вежа. Кінець 16 ст.

Євангеліст Лука. Гравюра з львівського "Апостола" 1574р.